

Helena Hirvonen

Bruno Sarlin – seminaari 30.11.2022

Loppusanat: hyvinvointia paikantuneen ja osittaisen tiedon varassa

Tämän vuoden Bruno Sarlin -seminaarin lähtökohtana oli pitkän matkan valmistelusta toteutukseen tehnyt sote-uudistus. Seminaarin suunnittelussa haluttiin huomioida etenkin sosiaalipalveluiden paikka uudistuksessa ja tuoda puheenvuorojen kautta näkyviin palveluiden ja etuuksien kohdentumiseen liittyviä eriarvoisuuden näkökohtia.

Lopuksi ajattelin vielä lyhyesti pohtia hyvinvointialueita hieman yleisemmästä, organisaatiouudistusten ja fuusioiden sekä niihin liittyvän tiedon ja tietämisen luonteen näkökulmasta. Feministi-filosofi Donna Harawayn (1988) mukaan tietäminen on aina osittaista ja paikantunutta. Jokaisella on kyky vain osittaiseen ja tilannesidonnaiseen tietämiseen ja näkemiseen. Sote-reformin seurauksena erilaiset tietämisen ja näkemisen tavat kohtaavat tai törmäävät entistä enemmän, useammin ja laaja-alaisemmin seurauksin, kun sosiaali-, terveys- ja pelastuspalvelut ovat aiempaa runsaampina rihmastoina limittyneet toisiinsa.

Seminaarissa on kuultu sosiaali- ja yhteiskuntatieteellisen tiedonmuodostuksen näkökulmasta esitettyjä puheenvuoroja. Hyvinvointialueilla kentällä toimivien parissa tietämisen muodot ovat toki tätä moninaisempia. Hyvinvointipalveluiden ja etuuksien rihmastoissa toisiinsa kietoutuvat ammatillinen sosiaali- ja terveystieteellinen tieto, johtamisen ja hallinnon managerialistiset näkökulmat sekä väestöryhmien ja järjestötoimijoiden tieto – muiden muassa. Kenen lähtökohdista hyvinvointialueilla toimitaan, kenen kielellä puhutaan ja kenen silmin yhteistä tietämisen kohdetta hahmotetaan?

Otan esimerkin. Sote-palvelujen priorisointia koskeva kirjallisuus ja tieteellinen keskustelu, kuten Petteri Niemi esityksessään viittasi, nousee pääosin terveydenhuollon tiedonmuodostuksen piiristä. Terveydenhuollon kentälle sijoittuva tieto ja tietämisen tavat siis ohjaavat tietyiltä osin myös sosiaalihuollon määrittelytyötä. Näin on esimerkiksi asiakasturvallisuuden käsitteen ja käytännön hahmottamisessa, joka vanhuspalveluissa nojaa vahvasti terveydenhuollosta tuttuun potilasturvallisuuden käsitteeseen. Kuten hyvin tiedämme, asiakas ja potilas eivät kuitenkaan ole sama asia. Täten sosiaalihuollon kentälle paikantuva tieto tulisi huomioida määrittelytyössä, jossa käsitteet matkustavat kontekstista ja tieteenalalta toiseen.

Samaa problematiikkaa historiallisesta näkökulmasta pohtinut professori emeritus Mikko Mäntysaari (2020) kuvaa sosiaalihuollon tietämisen muutosta seuraavasti. Sosiaalihuollon tehtävä ja palveluja koskevat tietämisen tavat ovat muuttuvaisia ja historiallisesti paikantuneita, kuten mikä tahansa muukin tieto. Vielä 1950-luvulla ajateltiin, että sosiaalihuolto muodostuu huoltoavun kaltaisesta taloudellisesta tuesta, päihdehuollosta, vammaisten palveluista, vanhustenhuollosta ja lastensuojelusta. 1970-luvulta lähtien ns. sosiaalipalvelujen rooli kasvoi, mukaan tuli päivähoito ja kotipalvelut. Sosiaalihuollon yhteistyökumppaneita olivat koulu, poliisi ja terveydenhuolto. Sittemmin terveydenhuollon määrittelyvalta on kasvanut. Kun vaikkapa alkoholismi vielä 70-luvulla nähtiin yhteiskunnallisena ongelmana, jolla on yksilötasolla laukaisevia tekijöitä, hahmotetaan se tätä sairautena. Sairaudet – miten ne milloinkin määrittyvät- liittyvät moniin sosiaalihuollon ongelmiin, mutta sen paremmin lastensuojelun kuin vanhustenhuollon käsittelemät ongelmat eivät ole ensi sijassa terveyden vaan *hyvinvoinnin* ongelmia. Mäntysaari esittääkin myös hyvinvointialueiden osalta oleellisen kysymyksen: tulisiko sosiaalipalveluiden ydinkäsitteen olla hyvinvointi vai terveys?

Tämä edellä esitetty siis esimerkkinä tiedonmuodostuksen ja tietämisen tapojen välisistä jatkuvista kamppailuista, jotka hyvinvointialueille edelleen jatkuvat, ehkä kiihtyvätkin, eri toimintalojien yhteistyön vuoksi. Hyvinvointialueiden tiedonmuodostuksessa on Donna Harawayn kuvaaman paikantuneen tiedon näkökulmasta kyse ennen kaikkea siitä, kenen tieto ja näkemisen tapa arvotetaan missäkin tilanteessa korkeimmalle, ja toisaalta, millaisia yhteyksiä ja liittoumia eri tietämisen tapojen välille syntyy. Yhteyksien luominen ei ole yksinkertaista, eikä se Harawayn mukaan voi sitä koskaan ollakaan. Koalitiot ovat aina vaikeasti saavutettavia, tilanteisia ja osittaisia, ja ne syntyvät – jos syntyvät - muuttuvan ja liikkuvan kohteensa eli lukuisten hyvinvointialueiden kehkeytyessä tulevina vuosina eri puolilla Suomea.

Yhteiskuntapolitiikan tekemisen näkökulmasta yhteyksien luominen on kuitenkin välttämätöntä. Välttämätöntä on myös oman vision ja näkökulman paikantuneisuuden hahmottaminen ja samalla vastuun ottaminen tämän tiedon tuottamista vaikutuksista ja seurauksista. Apuna osittaisten näkökulmien ja tilanteisen tiedonmuotojen välisten yhteyksien saavuttamisessa ovat mm. toimijoita yhdistävät rajaobjektit (Star & Griesemer 1989), vaikkapa asiakasturvallisuuden käsite vanhuspalveluissa. Rajaobjektien avulla tietämisen rajoja eri viranomaisten ja ammattiryhmien sekä muiden vanhuspalveluiden toimijoiden välillä voidaan kuroa umpeen. Vaikkakin vain osittain ja hetkellisesti.

Tämän vuoden Bruno Sarlin - seminaarin tiedon kohteena oleva hyvinvointialue muuttuu ja liikkuu jatkuvasti – siis tavallaan pakenee tutkijalta ja vaikuttaa siihen, miten me sen näemme. Lähivuosina yksi kiinnostava sosiaalipolitiikan ja palveluiden tutkimuskohde on se, millaisten rajaobjektien avulla yhteinen tiedonmuodostus hyvinvointialueilla tapahtuu. Kenen tuottamaan tietoon nuo objektit, käsitteet nojaavat? Ja ennen kaikkea: mitä seurauksia tällä on asiakkaiden, ammattilaisten ja muiden toimijoiden näkökulmasta?

Tiedon ja tietämisen kohteena hyvinvointialueet eivät sote-uudistuksen myötä tule valmiiksi, kuten seminaarin puheenvuorojen ja paneelikeskustelujen antikin hyvin osoittaa vaan yhteinen tiedon kohde muovautuu jatkuvasti.

Kiitos Sosiaalipoliittisen yhdistyksen puolesta asiantuntijavieraille ja paneelikeskustelujen vetäjille, sekä Huoltaja-säätiölle, jonka kanssa yhteistyössä seminaaria on jälleen ollut ilo järjestää. Iltapäivän tarjoaman annin myötä jään uteliaan, joskin tutkijan katseella samalla kriittisin silmin seuraamaan, millaista tilanteista tietoa hyvinvointialueilla kehkeytyy, millaisten käsitteiden varassa tiedonmuodostus tapahtuu ja millaisin keinoin eriarvoisuuden haasteisiin tätä kautta vastataan.

Haraway, D. (1988) "Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective." *Feminist Studies* 14 (3): 575–599.

Mäntysaari, M. (2020). Kohtaamiset kannattavat. *Agon*, 19(2). <http://agon.fi/article/kohtaamiset-kannattavat/>

Star & Griesemer (1989) Institutional Ecology, 'Translations' and Boundary Objects: Amateurs and Professionals in Berkeley's Museum of Vertebrate Zoology. *Social Studies of Science* 19(3), 1907-39.